

Barnafödandet har sjunkit mest inom utbildningsområden förknippade med högre ekonomisk osäkerhet

Samtidigt som de nordiska länderna har upprätthållit en relativt hög och stabil fruktsamhetsnivå fram till 2010-talet har det existerat betydande skillnader i barnafödande bland olika utbildningsgrupper. Barnafödandet tenderar vara högst och barnlösheten lägst bland kvinnor utbildade inom hälsovård, välfärd och de pedagogiska områdena medan kvinnor utbildade inom konst och humaniora har de lägsta födelsetalen och den högsta barnlösheten.

Detta tyder på att möjligheten att kombinera arbete med familjeliv kanske inte är lika lätt för kvinnor inom alla branscher – ett betydande resultat med tanke på de socialpolitiska målen i de nordiska länderna.

Dessutom tyder resultaten av denna studie på att den sjunkande fruktsamheten under 2010-talet har fört med sig en växande social ojämlikhet i familjebildning, särskilt när det gäller att få det första barnet.

Studiens syfte

Drivkrafterna bakom den nordiska fruktsamhetsnedgången under 2010-talet är inte helt klarlagda. Tidigare studier har identifierat minskat förstagångsfödande hos barnlösa par som den främsta drivkraften bakom nedgången, men utöver det har uttalad variation inte hittats mellan befolkningsgrupper.

Förstagångsfödandet minskade dock kraftigare bland de lägst utbildade och med en svagare arbetsmarknadsanknytning. Detta är särskilt oroande; också de långsiktiga trenderna i de nordiska länderna visar ökande barnlöshet bland de lägst utbildade. Följaktligen har den tidigare positiva utbildningsgradienten som tidigare rått vad gäller barnlöshet blivit negativ: de lägst utbildade kvinnorna är numera de mest sannolika att förbli barnlösa. De horisontella

- Nedgången i fruktsamheten under 2010-talet var svagare bland kvinnor inom utbildningsområden med relativt hög fruktsamhet (hälsovård, välfärd och de pedagogiska områdena) samt inom lant- och skogsbruket.

- Nedgången var kraftigare bland kvinnor utbildade inom konst och humaniora – områden där fruktsamheten sedan tidigare varit jämförelsevis låg.

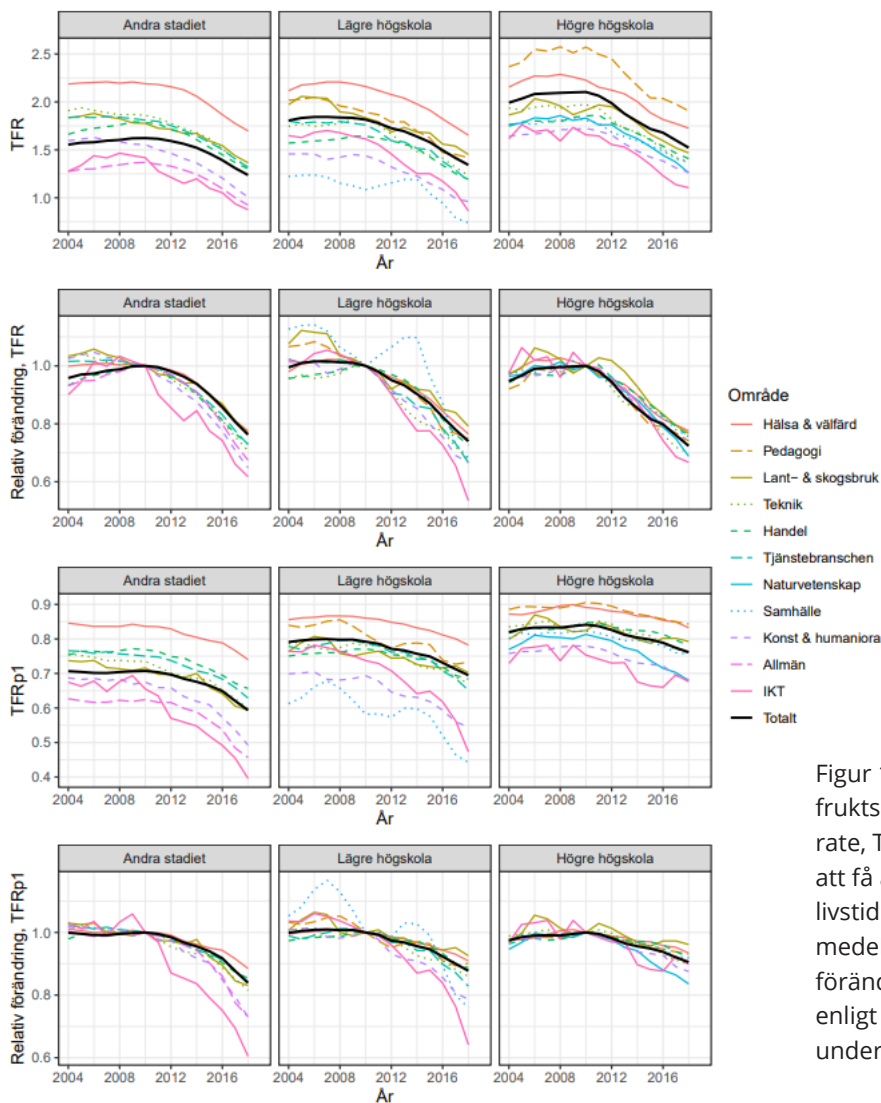
- Fruktsamhetsnedgången var förknippad med ekonomisk osäkerhet: fruktsamheten sjönk kraftigare bland utbildningsområden med högre arbetslöshet och lägre inkomster och med en lägre andel sysselsatta inom den offentliga sektorn.

- Osäkerhetsmåttan förklarade tillsammans en fjärdedel av minskningen i det summerade fruktsamhetstalet och två femtedelar av minskningen i första barnafödande.

- Resultaten tyder på att kvinnor med en svagare arbetsmarknadsanknytning möter allt större hinder för att bilda familj. Finlands politik bör sträva efter att mildra dessa hinder.

ojämlikheterna är mindre kända, det vill säga ojämlikheter i familjebildning mellan utbildningsområden bland kvinnor med andra stadiets eller högre utbildning.

Syftet med denna studie var att

Figur 1: Det summerade fruktsamhetstalet (the total fertility rate, TFR) och andelen förväntade att få åtminstone ett barn under sin livstid (TFRp1) (som treåriga glidande medelvärden) och den relativa förändringen i förhållande till år 2010 enligt utbildningsnivå och -område under perioden 2004–2019.

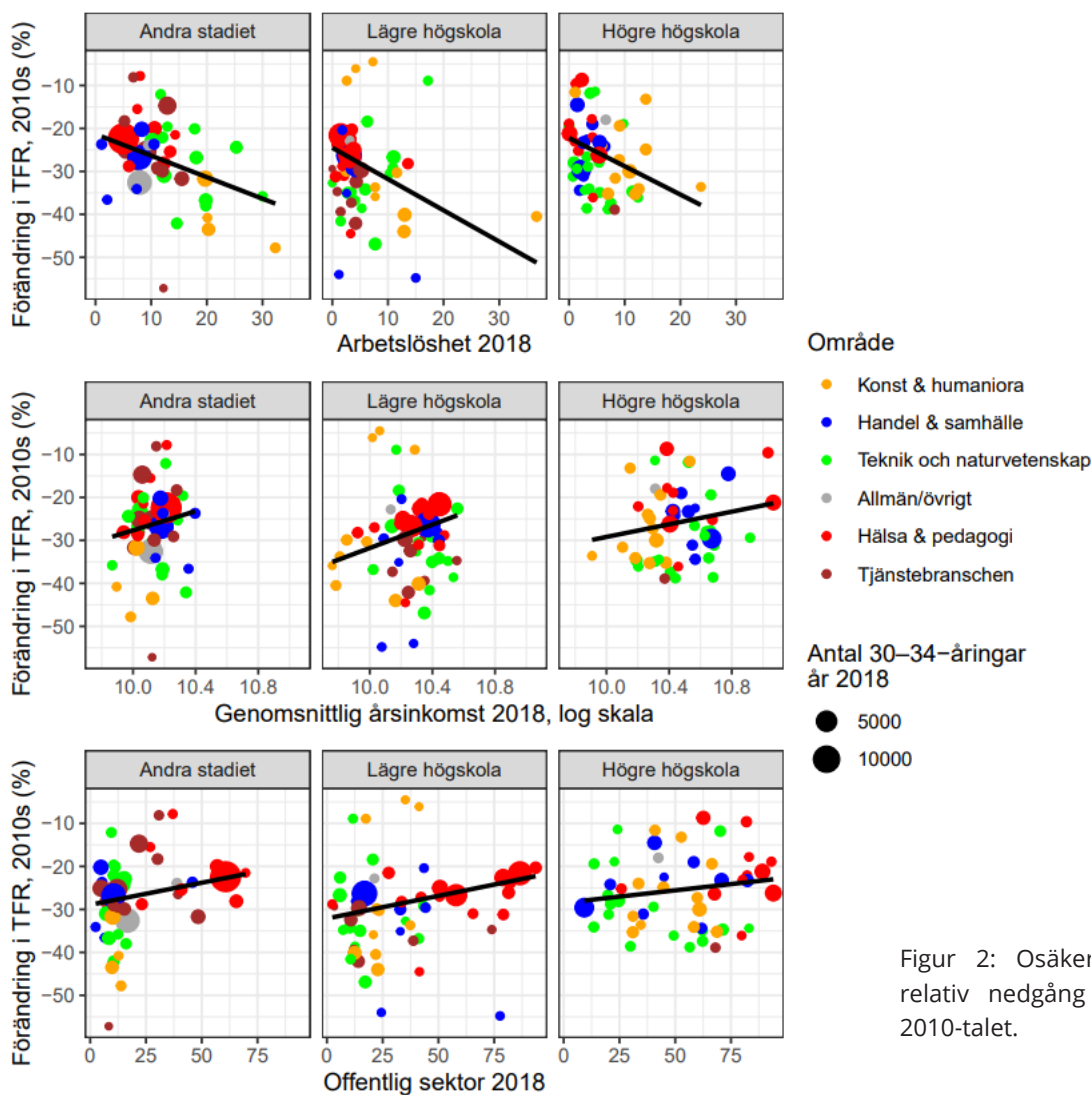
undersöka fruktsamhetsnedgången bland utbildningsområden i Finland under 2010-talet. För det första ämnade vi studera potentiell variation i intensiteten av fruktsamhetsnedgången mellan olika utbildningsområden, och för det andra, huruvida intensiteten av nedgången var förknippad med karaktärsdrag som speglar ekonomisk osäkerhet. Eftersom utbildningsområden skiljer sig åt vad det gäller utsikter för ekonomisk (o)säkerhet (t.ex. framtida anställningsvillkor, inkomsttrygghet och arbetsmiljö) skulle en variation i intensiteten mellan utbildningsområden kunna ge insikter i de mekanismer som ligger bakom fertilitetsnedgången totalt sett.

Karaktärsdrag som betraktades som osäkerhetsmått var andelen arbetslösa, genomsnittlig årsinkomst och andelen som arbetar i den offentliga sektorn.

De kraftigaste fruktsamhetsnedgångarna observerades inom konst och humaniora och IKT

Figur 1 visar det summerade fruktsamhetstalet (total fertility rate, TFR) under tidsperioden 2004–2019 och den relativa förändringen i förhållande till år 2010 enligt utbildningsnivå och -område. TFR uppskattar det antal barn som föds per kvinna under hennes livstid om hon upplevde rådande fruktsamhetsförhållanden, dvs åldersspecifika fruktsamhetstal, som observerats under ett specifikt år. TFRp1 hänvisar till andelen som förväntas få åtminstone ett barn under sin livstid.

Före nedgången i barnafödandet började (2010) varierade TFR från 1,37–1,42 och TFRp1 från 0,62–0,65 bland de med endast gymnasieutbildning eller med utbildning inom IKT till TFR 2,19 och TFRp1 0,84 bland

Figur 2: Osäkerhetsmått och relativ nedgång i TFR under 2010-talet.

kvinnor utbildade inom hälsa och välfärd på andra stadiets nivå. På högre högskolenivå uppmättes för kvinnor utbildade inom IKT och konst och humaniora TFR 1,66–1,72, medan TFR för kvinnor utbildade inom de pedagogiska områdena var 2,57.

Under 2010-talet sjönk födelsetalen inom alla områden, men intensiteten i nedgången varierade bland områdena. Födelsetalen sjönk kraftigare bland kvinnor utbildade inom områden med initialt lägre födelsetal, särskilt bland kvinnor med examen från andra stadiets utbildning eller med lägre högskoleexamen.

När det gäller TFR observerades de kraftigaste nedgångarna inom IKT och konst och humaniora och allmän utbildning på gymnasienivå (33–38 %), inom IKT på lägre högskolenivå (mer än 40 %) och inom IKT, naturvetenskaper, och de tekniska områdena

på högre högskolenivå (30–33 %). De svagaste nedgångarna i TFR observerades bland kvinnor utbildade inom hälsa och välfärd samt lant- och skogsbruk (omkring 21–24 % på alla nivåer).

De växande skillnaderna mellan utbildningsområden är särskilt uttalade vad gäller förstagångsfödande. På andra stadiets nivå varierade minskningen av andelen som förväntas få åtminstone ett barn från 12 % inom hälsa och välfärd, till 27 % inom allmän utbildning, konst och humaniora, och ytterligare till 40 % inom IKT.

Fruktsamhetsnedgången är särskilt förknippad med förhöjd arbetslöshetsrisk

Figur 2 illustrerar de bivariata sambanden mellan osäkerhetsmåten (andelen

arbetslösa, den genomsnittliga årsinkomsten och andelen anställda inom offentliga sektorn) och den relativa förändringen i TFR bland utbildningsområdena.

Förändringen i TFR var förknippad med alla tre osäkerhetsmått: intensiteten i fruktsamhetsnedgången ökade med högre arbetslöshet, lägre medelinkomst och med lägre andel anställda inom den offentliga sektorn.

Multivariata regressionsmodeller som inkluderar alla tre osäkerhetsmått och som baserar sig på standardiserade data användes för att undersöka hur mycket variablerna tillsammans förklarar variationen i fruktsamhetsnedgången mellan utbildningsområdena. Sammantaget förklarar dessa osäkerhetsmått 24 % och 40 % av variationen i intensiteten av nedgången i TFR och TFRp1 mellan utbildningsområdena. Det starkaste sambandet hittas mellan fruktsamhetsnedgången och arbetslöshet medan sambandet med medelinkomsten inte längre är statistiskt signifikant efter att andra osäkerhetsmått samt utbildningsnivå tagits i beaktan. Sambandet med andelen sysselsatta i den offentliga sektorn förblir statistiskt signifikant även om dess koefficienter försvagas när övriga variabler inkluderas i den multivariata modellen.

Den sociala ojämlikheten i barnafödande växer

Resultaten av denna studie kompletterar de tidigare bevisen vad gäller 2010-talets fertilitetsnedgång vilka påvisade på något kraftigare nedgångar i förstagsångsfödande bland de lägst utbildade i Norden. De aktuella resultaten visar att förstagsångsfödande i allt högre grad skjuts upp eller avstås ifrån även bland medel- och högutbildade kvinnor men som utbildats inom områden som kännetecknas av högre ekonomisk osäkerhet. Därför ger de aktuella resultaten ytterligare stöd för påståendet att den sociala ojämlikheten i barnafödande växer i de nordiska länderna, särskilt när det gäller att få det första barnet.

Den främsta teoretiska förklaringen som förslagits ligga till grund för det minskade barnafödandet i många höginkomstländer under 2010-talet är ökad upplevd osäkerhet som gör framtiden mindre förutsägbar på det individuella planet. Våra resultat

gällande Finland tyder på att även objektiv ekonomisk osäkerhet spelade roll för nedgången: kvinnor utbildade inom områden som förknippas med högre ekonomisk osäkerhet verkar ha blivit mer känsliga för sina omständigheter. Detta kan till exempel bero på en föränderlig arbetsmarknad (t.ex. ökad globalisering och automatisering), svagare inkomstillväxt bland lågavlönade och stigande levnadskostnader (särskilt hyror och huspriser), vilket gör kvinnor med svagare arbetsmarknadsanknytning mer tveksamma till att förverkliga sina planer att bilda familj.

Eftersom fruktsamheten även sjönk inom områden förknippade med trygga sysselsättningsutsikter finns det dock helt klart även andra faktorer som ligger bakom den senaste tidens nedgång i barnafödande.

Den växande sociala ojämlikheten i barnafödande illustrerar den möjliga baksidan av en politik som främjar möjligheten att kombinera arbete med familjeliv och en dubbelinkomstmodell: en säker arbetsmarknadsposition för båda parter i en parrelation har alltmer förvandlats till en förutsättning för barnafödande medan en svagare arbetsmarknadsanknytning medför allt större hinder för familjebildning. Finska politiska åtgärder bör sträva efter att mildra barriärerna för barnafödande, som i dagens Finland i många fall inte är relaterade till oförenligheten av en väletablerad karriär med barnafödande, utan oftare till avsaknaden av en väletablerad karriär.

Politik som främjar utbildning och sysselsättning stöder också familjebildning. Samtidigt främjar en sådan politik välbefinnande och stabilitet för både barn och vuxna och minskar ekonomisk och social ojämlikhet.

Data och metod

Vi använde detaljerade befolkningsdata baserade på finska register för att beräkna TFR och andelen förväntade att få åtminstone ett barn under sin livstid mellan 2010 och 2019 för 153 utbildningsområden.

Vidare använde vi viktad multivariat linjär regression för att analysera sambandet mellan osäkerhetsmått (andel arbetslösa, genomsnittlig årsinkomst och andel kvinnor sysselsatta i den offentliga sektorn) och fruktsamhetsnedgången mellan utbildningsområdena.

Forskningen har finansierats av Rådet för strategisk forskning (RSF) genom Finlands Akademi, av FLUX konsortium (Family Formation in Flux – Causes, Consequences, and Possible Futures) beslutsnummer 345130 och 345131, av Finlands Akademi beslutsnummer 332863 och 320162 (INVEST Research Flagship), av National Institute on Aging (R01AG075208), genom anslag till Max Planck – University of Helsinki Center från Max Planck Society, av Jane och Aatos Erkkos stiftelse, av Statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet, av Helsingfors, Vanda och Esbo städer, och av Europeiska unionen (ERC Synergy, BIOSFER, 101071773).

Mer information

Forskardoktor Julia Hellstrand, Helsingfors universitet, [julia.hellstrand\[at\]helsinki.fi](mailto:julia.hellstrand[at]helsinki.fi)

Julia Hellstrand (1,2), Jessica Nisén (1,2,3), Mikko Myrskylä (1,2,4)

1. Institutet för demografi och befolkningshälsa, Helsingfors, Finland
2. Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Tyskland
3. INVEST Research Flagship, Åbo Universitet, Åbo, Finland
4. Max Planck – University of Helsinki Center for Social Inequalities in Population Health, Rostock, Tyskland och Helsingfors, Finland

Referenser

Blossfeld, H.-P., and M. Mills. 2005. 'Globalization, uncertainty and the early life course. A theoretical framework', *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*.

Campisi, N., H. Kulu, J. Mikolai, S. Klüsener, and M. Myrskylä. 2020. 'Spatial variation in fertility across Europe: Patterns and determinants', *Popul Space Place*, 26: e2308.

Comolli, C. L., G. Neyer, G. Andersson, L. Dommermuth, P. Fallesen, M. Jalovaara, A. Jónsson, M. Kolk, and T. Lappegård. 2020.

'Beyond the Economic Gaze: Childbearing during and after Recessions in the Nordic countries', *European Journal of Population*.

Hellstrand, J., J. Nisén, V. Miranda, P. Fallesen, L. Dommermuth, and M. Myrskylä. 2021. 'Not Just Later, but Fewer: Novel Trends in Cohort Fertility in the Nordic Countries', *Demography*, 58: 1373-99.

Hellstrand, J., J. Nisén, and M. Myrskylä. 2022. 'Less Partnering, Less Children, or Both? Analysis of the Drivers of First Birth Decline in Finland Since 2010', *European Journal of Population*.

Hoem, J. M., G. Neyer, and G. Andersson. 2006a. 'Education and childlessness: The relationship between educational field, educational level, and childlessness among Swedish women born in 1955-59', *Demographic Research*, 14: 331-80.

Jan M. Hoem, Gerda Neyer, Gunnar Andersson. 2006b. 'Educational attainment and ultimate fertility among Swedish women born in 1955-59', *Demographic Research*, 14: 381-404.

Jalovaara, M., G. Neyer, G. Andersson, J. Dahlberg, L. Dommermuth, P. Fallesen, and T. Lappegård. 2019. 'Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries', *European Journal of Population*, 35: 563-86.

Ohlsson-Wijk, S., and G. Andersson. 2022. "Disentangling the Swedish fertility decline of the 2010s." *Demographic Research*, 47: 345-358.

Rønsen, M., and K. Skrede. 2010. 'Can public policies sustain fertility in the Nordic countries?: Lessons from the past and questions for the future', *Demographic Research*, 22: 321-46.

Vignoli, D., G. Bazzani, R. Guetto, A. Minello, and E. Pirani. 2020. 'Uncertainty and Narratives of the Future: A Theoretical Framework for Contemporary Fertility.' in Robert Schoen (ed.), *Analyzing Contemporary Fertility* (Springer International Publishing: Cham).